

AFYONKARAHİSAR

Posted on 13/10/2014

Şehre adını veren, en fazla geliri getiren, birçok yabancı ülkeye ithal edilen yerli afyondur. Afyon, bir ay kadar yaşayan, yağlılık oranı % 48-50 olan ve çok küçük tohumlarıyla mayıştıran haşhaştan (*P. soinni ferum*) elde ediliyordu. Yağı, sağlık ve teknik anlamda gerekli önemde olup, tohumları tatlı çeşitlerinin hazırlanmasında kullanılıyordu. Afyon, haşhaş henüz ham haldeyken meyvesi üzerine bıçakla kesilerek açılan kısımlardan akıtılan süt benzeri maddenin kurutulmasından elde ediliyordu. İçinde yaklaşık % 20 alkaloid, % 10 morfin, % 4,5 kodein, % 1 babaverin, % 6 narkotin gibi kimyasal maddeler vardı. Afyondan hazırlanan melhemlerin hiç hoş olmayan bir kokusu ve çok da kötü tadı vardı. Genellikle ishale, karın ağrılarına, uygunsuz kas hareketlerinden ileri gelen incinme, burkulma acı ve sızılarının dindirilmesi (peristalti ve sfinkterler) amacıyla kullanılırdı.

Şehrin yakınında bulunan Banaz'da çok kaliteli mermer taşı çıkarılıyor ve büyük oranda İzmir'e yollanıyordu. Mermer taş işinin büyük ortaklarından Işılyan, aynı zamanda büyük bir tüccardı.

Afyonkarahisar'da ticaretle uğraşanlar hiç de az değillerdi. Burada ticaret itibarlı bir uğraşı alanıydı ve hükümet çevrelerince de özendiriliyordu. Elllerinde büyük çapta maddiyat birikimi olan zengin tüccarlar devlet memurlarına faizle para veriyorlardı.

Büyük tüccarların sadece Konstantinopolis, İzmir ve Türkiye'nin değişik şehirlerinden değil, İngiltere, Fransa, Almanya, Hollanda, İtalya, hatta Çin ve Japonya'dan da mallar getirdikleri oluyordu.

Türkiye'nin doğu vilayetlerine nazaran Afyonkarahisar'da ticaretin gelişmesi için geniş

olanaklar bulunmaktaydı. Ülkenin dört bir yanına ulaşan demir ve karayolları, büyük şehirlerle sık ilişkiler, denize çıkış kolaylıkları, servis olanakları için gerekli alanın genişliği, yolların göreceli daha güvenli oluşu vs. gibi etkenler, ticaretin hızla ve çabuk gelişmesini sağlamışlardı. Ticaret burada doğu illerinden birçoğunda olduğu gibi sezonluk özellikte değildi, dükkânlar hemen tüm sene boyunca açık olup, enva-i türde mallar satmaktaydılar. Dükkânlar mallarla doluydu, onlardan her birinin büyükçe depoları ve o depolarda buğday, tiftik , haşhaş ve afyonun en kaliteli çeşidinden hammaddeleri de bulunmaktaydı.

Şehrin zengin tüccarlarının namı başkent ve ülkenin değişik şehirlerinde pek yaygındı. Zanaatlarla ticaretin gelişmiş olduğunun göstergelerinden biri de Afyonluların gurbete çalışmaya gitmemeleriydi. Çalışma olanaklarının bolluğu ve geçimlerini sağlama gibi bir problemleri olmadığından, iş bulup, çalışmak için uzak yerlere gitme ihtiyaçları da olmamıştır. Aksine başka şehir ve bölgelerden buraya çalışmaya gelenler olmuştur. İşliyan'lar, İbranosyan'lar, Nersesyan'lar, Andonyan'lar, Zarafyan'lar, Markaryan'lar, Arevyan'lar, Gudian'lar, Varbetyan'lar, Mızrakyan'lar, Avakyan'lar, Altunyan'lar, Harutyun Palancıyan ve diğerleri şehrin en tanınan tüccarlarındandı. XIX. yüzyılın sonunda burada beş banka ve iki büyük mağaza bulunmaktaydı.

Zanaat dallarında olduğu gibi ticaret dallarında da varisi bir uğraşı, bir gelenekten sözedilebilirdi. Oğullar babalarının işini devralıyor, devamlılığını sağlıyor ve tabii daha da zenginleştirerek, geliştiriyorlardı, ancak işi iflasa vardiırma durumları da yok sayılmazdı. Perezak (seyyar satıcı) veya çerçi diye adlandırılan perakendeci işportacılar da vardı. Onlar malları omuzlarına alarak veya katır ya da atlara yükleyerek şehre yakın bölgelerin yerleşim yerlerindeki köy ve kasabalarda satış yapıyorlardı.

Alış-veriş yapılırken pazarlık etmek usulden bir alışkanlıktı, fakat paranın üstünü vermemek ya da eksik vermek gibi birşey imkânsızdı. Kervan sahibi, kahvehane işleten, manav vs. alışveriş miktarının üstünü son kuruşuna kadar sahibine geri verir ve mutlaka teşekkür ederdi.

Çarşıda, yiyecek satışı için özel olarak yapılan, üzeri örtülü dükkânlar sıra sıra diziliydi. Onların hemen yakınında da tahıl, hayvan, yün, tiftik, orman mamülleri, odun, kömür, vs. gibi malların satıldığı üstü açık yerler vardı. Hanlarla, hayvanların kalma yerleri tam da burada bulunmaktaydı.

Çarşıda çok aktif bir koşuşturma, ses ve gürültü vardı, çokları alış-verişi ayak üstünde yapmaktaydı. Meyve ve sebze satıcıları, mallarını omuzlayarak veya atlara yükleyerek şehrin sokaklarında yüksek sesle bağırarak veya şarkılar, türküler söyleyerekten satıyorlardı. Şehirde para değiştiren sarraflar vardı ve tüm para değişimini onlar yapmaktaydılar. Çarşı yolundaki merkezi sokakla, başka önemli sokaklar geceleri dükkân veya uygun olan diğer binaların cephelerine yerleştirilmiş, gazyağıyla çalışan lambalarla aydınlatılıyordu.

Şehrin en merkezi yerinde iki büyük mağaza bulunuyordu, burada pahalı kumaşlar, elbiseler, ayakkabılar, değerli taşlar, altın eşyalar, mücevherat, dikiş makinaları, silahlar, kitaplar, şık eşyalar, tek kelimeyle değişik türde mallar satılmaktaydı. Mağazalardan birisi büyük Ermeni tüccarı İbranosyan'a aitti.

1890'lı yıllarda şehirde altı otel bulunmaktaydı.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Afyonkarahisar, önemli bir demiryolu kavşağı, bir düğüm merkezine dönüşmüştü, o yollardan biri başkent Konstantinopolis'e, diğeri İzmir'e, üçüncüsü Konya'ya, dördüncüsü Aydın'a gidiyordu. Şehirde iki adet tren istasyonu vardı, bunlardan birisi İstanbul İskelesi (Konstantinopolis İstasyonu), diğeri ise İzmir İskelesi (Zmürnia İstasyonu) olarak adlandırılıyordu. Düşünün, tüm ülkede Konstantinopolis dışında Afyonkarahisar'dan başka iki adet istasyonu olan hiç bir şehir bulunmuyordu. Demiryolları, farklı hammaddeler ve gıda maddelerinin ihracıyla, yabancı ülkelerden iç pazara getirilen tüm malların ithalini kolaylaştırmaktaydılar.

Kaynak: XV. Yüzyıldan 1915'e Günümüz Türkiye'sinde Ermenilerin Ticari-Ekonomik

Faaliyeti Toplu belgeler, derleyen: Khaçadur Dadayan, «Gasprint» Yayıncılık, Yerevan, 2012